

**Universiteit
Leiden**
The Netherlands

Naar meer regie over de eigen kinders: stel kindersverkenning centraal en kies voor een domein overstijgende aanpak

Schleiffert, H.; Steegers, E.A.P.; Velpen, P. van der; Sombroek-van Doorm, M.P.;
Rijlaarsdam, C.W.

Citation

Schleiffert, H., Steegers, E. A. P., Velpen, P. van der, Sombroek-van Doorm, M. P., & Rijlaarsdam, C. W. (2022). Naar meer regie over de eigen kinders: stel kindersverkenning centraal en kies voor een domein overstijgende aanpak. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3514401>

Version: Publisher's Version

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3514401>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

NAAR MEER REGIE OVER DE EIGEN KINDERWENS.

STEL KINDERWENSVERKENNING CENTRAAL EN KIES VOOR EEN DOMEIN
OVERSTIJGENDE AANPAK.

Auteurs:

Hans Schleiffert, Verpleegkundig Specialist, kwartiermaker landelijk programma Nu Niet Zwanger

Eric A.P. Steegers, Hoogleraar Verloskunde en Gynaecologie, Erasmus MC, Rotterdam

Paul van der Velpen, Adviseur Publieke Gezondheid

Mirjam Sombroek- van Doorm, Universitair Hoofddocent Gezondheidsrecht, Universiteit Leiden

Connie W. Rijlaarsdam, Verpleegkundig Specialist, MSc., landelijk programmamanager Nu Niet Zwanger

18 oktober 2022

Whitepaper van Erasmus MC en het programma Nu Niet Zwanger

NAAR MEER REGIE OVER DE EIGEN KINDERWENS.

STEL KINDERWENSVERKENNING CENTRAAL EN KIES VOOR EEN DOMEIN OVERSTIJGENDE AANPAK.

Samenvatting: Regie kunnen nemen over de eigen kinderwens houdt in dat mensen zich kunnen beschermen tegen een zwangerschap via goede anticonceptiezorg en/of zich bewust kunnen voorbereiden op een zwangerschap via preconceptiezorg. In Nederland zien we een versnipperd aanbod aan interventies op gebied van anticonceptiezorg en preconceptiezorg met bovendien lokaal sterke verschillen en vaak een gebrek aan samenhang.

In deze *white paper* pleiten wij voor een domein overstijgende aanpak door anticonceptievoorlichting en -zorg en preconceptievoorlichting en -zorg te bezien als onderdeel van één domein: de reproductieve gezondheid, bestaande uit reproductievoorlichting en reproductiezorg.

Reproductievoorlichting en -zorg start bij de vraag die voor iedereen in de vruchtbare periode relevant is, namelijk: 'is er sprake van een actuele kinderwens?'. Door uit te gaan van de kinderwensvraag van het individu en beleid en praktijk daarop in te richten, is het mogelijk iedereen in staat te stellen zelf een bewuste en geïnformeerde keuze te laten maken over de eigen actuele kinderwens. Ook wanneer iemand om allerlei redenen zelf niet actief bij deze vraag stilstaat. Professionals in het medisch- en het sociaal domein kunnen het verschil maken door aan elke vrouw in de vruchtbare leeftijd de vraag te stellen 'wilt u het komende jaar zwanger worden?'^{1,2} én aan iedereen ongeacht gender 'heeft u een actuele kinderwens?'.³

Het 'Stroomschema reproductievoorlichting en -zorg 2022' dat wij hebben ontwikkeld geeft inzicht in wat er voor een individu nodig is om tot succesvolle bescherming tegen een zwangerschap te komen óf tot een optimaal voorbereide zwangerschap en is te lezen als een verdieping van de beslisboom 'gezond zwanger worden' van de werkagenda preconceptiegezondheid binnen het actieprogramma 'Kansrijke Start van het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport'¹. Dit nieuwe stroomschema brengt in beeld waar de risico's liggen die leiden tot een onvoorbereide of onbedoelde zwangerschap. Het laat zien wat het belang is van een goede analyse en optimalisatie van iemands huidige situatie, en dat al deze inspanningen pas zin hebben nadat er een bewuste keuze over de actuele kinderwens is gemaakt. Om het schema volledig te maken zijn ook de verschillende niveaus van preventie³ in het stroomschema opgenomen.

¹ Werkagenda preconceptiegezondheid Kansrijke Start <https://www.kansrijkestart.nl/actieprogramma-kansrijke-start/actielijnen/preconceptionele-gezondheid>

² Wegwijzer: 'Gezond zwanger worden – Wegwijzer voor professionals 2022' <https://www.kansrijkestart.nl/documenten/publicaties/2022/07/28/wegwijzer>

³ <https://www.loketgezondleven.nl/integraal-werken/wettelijk-en-beleidskader-publieke-gezondheid/wat-is-preventie>

Aanleiding

Een aanzienlijk deel van de vrouwen in Nederland raakt onbedoeld zwanger. Volgens onderzoek is een kwart van de zwangerschappen ongepland en daarvan is 15% ongewenst⁴. Het huidige kabinet heeft de ambities om de integrale ondersteuning bij zwangerschappen de komende jaren te verbeteren, met als doel een goede start voor kinderen en het voorkomen van onbedoelde en ongewenste zwangerschappen evenals het verminderen van het aantal (herhaal)abortussen. Daarbij zijn passende zorg en voorlichting leidend⁵. De overheid heeft de afgelopen jaren al veel beleid ontwikkeld zoals het actieprogramma Kansrijke Start⁶ en het zevenstappenplan⁷, om mensen via preventie goed voor te bereiden op een gezonde zwangerschap, of zich te helpen beschermen tegen een ongewenste zwangerschap. Desondanks zien we een sterk versnipperd aanbod aan interventies op gebied van anticonceptiezorg en preconceptiezorg met bovendien lokaal sterke verschillen en met een gebrek aan samenhang.

Landelijk actieprogramma Kansrijke Start

Een goede start begint al voor de geboorte, zelfs nog voor de conceptie en de zwangerschap. Rijk, gemeenten, geboorte- en jeugdgezondheidszorg, volwassen-ggz, welzijnswerk en wijkteams kunnen hier het verschil maken. Zij zijn de aangewezen partijen om het belang van de eerste 1000 dagen uit te dragen en hier actief op in te zetten.⁶

Oplossingsrichting

Om het effect van het huidige overheidsbeleid te vergroten is het nodig om tot domein overstijgende samenwerking te komen en de oriëntatie van het individu op diens kinderwens als vertrekpunt te nemen. Een domein overstijgende aanpak vraagt allereerst om inzicht in de samenhang tussen anticonceptievoorlichting en -zorg, preconceptievoorlichting en -zorg en deze begrippen bovendien helder te definiëren. Ten tweede is het van belang aan te sluiten bij de mensen om wie het gaat: iedereen in de vruchtbare periode, beginnend bij de vraag of er sprake is van een actuele kinderwens. Deze kinderwensverkenning is het vertrekpunt van de domein overstijgende aanpak.

⁴ Wijzen, C. & de Graaf, H. (2017). Seksuele gezondheid in Nederland 2017. Rutgers, Eburon.

⁵ Omzien naar elkaar, vooruitkijken naar de toekomst Coalitieakkoord 2021 – 2025

<https://www.rijksoverheid.nl/documenten/publicaties/2022/01/10/coalitieakkoord-omzien-naar-elkaar-vooruitkijken-naar-de-toekomst>

⁶ Actieprogramma Kansrijke Start 2018 <https://www.kansrijkestartnl.nl/actieprogramma-kansrijke-start>

⁷ Onbedoelde (tiener)zwangerschappen – een zevenstappenplan (2018)

<https://www.rijksoverheid.nl/documenten/publicaties/2018/09/11/onbedoelde-tienerzwangerschappen-een-zevenstappenplan>

Het 'Stroomschema reproductievoorlichting en -zorg 2022' biedt het inzicht in de samenhang, geeft duidelijkheid in de begrippen en geeft verkenning van de kinderwens een plaats. Daarmee is het mogelijk tot een domein overstijgende aanpak te komen.

Stroomschema Reproductievoorlichting en -zorg 2022

In het Nederlandse beleid is er een kloof tussen het domein van de anticonceptie (gericht op het voorkomen van zwangerschap) en het domein van de preconceptie gezondheid (gericht op een gezonde zwangerschap). Wij stellen voor om deze domeinen nadrukkelijk te positioneren binnen de reproductie gezondheid en de term reproductievoorlichting-en zorg te gaan gebruiken. Het begrip *seksuele en reproductieve gezondheid* is in Nederland al wel in gebruik, de nadruk ligt daarbij echter sterk op de seksuele gezondheid en minder op de reproductieve gezondheid. *Reproductive health* is internationaal uitvoerig beschreven. Het beschrijft niet alleen de toegankelijkheid tot preconceptie- en geboortezorg, maar ook de toegankelijkheid van de anticonceptiezorg, beginnend bij het recht zelf een keuze te kunnen maken over de eigen reproductieve wens. De Verenigde Naties zegt het zo: *'People are able to have the capability to reproduce and the freedom to decide if, when, and how often to do so. Every individual has the right to make their own choices about their reproductive health. People need access to accurate information and the safe, effective, affordable and acceptable contraception method of their choice. And when they decide to have children, women must have access to skilled health care providers and services that can help them have a fit pregnancy, safe birth and healthy baby.'*⁸

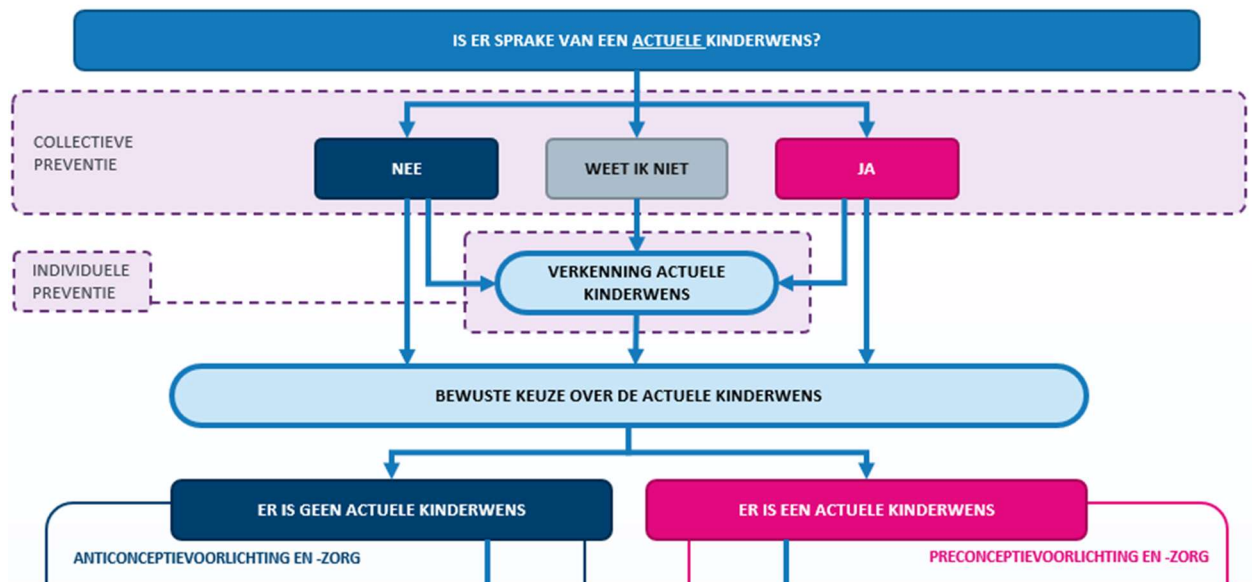
Het 'Stroomschema reproductievoorlichting en -zorg 2022' opgenomen bijlage 1 is van toepassing op iedereen in de reproductieve levensfase, ongeacht gender. Het includeert iedereen van het moment van seksuele activiteit waarbij bevruchting kan plaatsvinden tot het moment dat iemand niet meer vruchtbaar is. Ook individuen die een biologische kinderwens in vervulling willen laten gaan zónder seksuele activiteit vallen in dit schema binnen het kader van preconceptievoorlichting en -zorg.

Keuzemogelijkheid en verantwoordelijkheid

Het stroomschema start bij het verkennen van de actuele kinderwens. Een antwoord daarop formuleert een individu eerst en vooral zelf op basis van diens persoonlijke omstandigheden, levensfase, opvoeding, maatschappelijke en culturele context etc. Belangrijk op te merken is de nadruk op het woord *actueel* in het stroomschema: een kinderwens kan immers een existentiële wens betreffen. In dit kader gaat om het verkennen van de kinderwens in de actuele situatie: heeft iemand *nu* een kinderwens. Een antwoord daarop is voor een individu vaak veel duidelijker dan de vraag naar *ooit* een

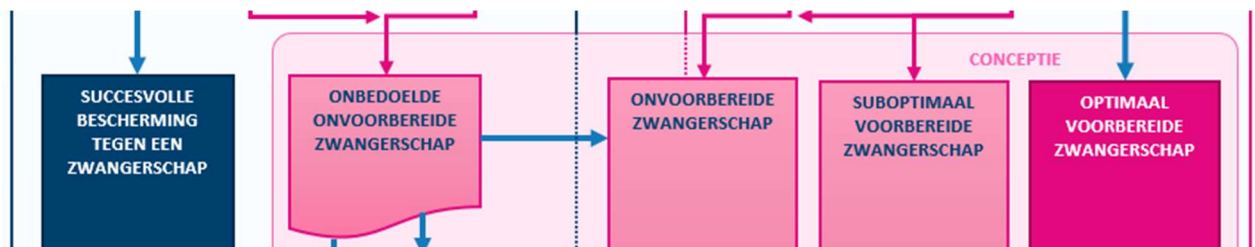
⁸ United Nations Populations Fund (UNPF) <https://www.unfpa.org/sexual-reproductive-health>

kinderwens. Tegelijkertijd liggen er belangrijke kansen voor zorgprofessionals om vanuit individuele preventie proactief de kinderwens te verkennen door aan elke vrouw in de vruchtbare leeftijd de vraag te stellen 'wilt u het komende jaar zwanger worden?'^{1,2} én aan iedereen ongeacht gender 'heeft u een actuele kinderwens?'. Schematisch ziet het verkennen van de actuele kinderwens er dan als volgt uit:

Stappen en effecten in het reproductieproces

Het stroomschema is een beschrijving van de stappen die ieder individu moet zetten om tot de gewenste uitkomst te komen in het eigen reproductieproces, namelijk ofwel succesvolle bescherming tegen een zwangerschap of juist een optimaal voorbereide zwangerschap. Elke stap is onderhevig aan de invloed van vijf factoren: kennis, verantwoordelijkheid, emoties, context, en geld.⁹ Deze kunnen belemmerend of bevorderend zijn in het wel of niet kunnen zetten van de verschillende stappen. Vervolgens maakt het stroomschema vijf effecten zichtbaar van het wel, niet of ineffectief zetten van de verschillende stappen in het reproductieproces:

⁹ Model van Rijlaarsdam, methodiekbeschrijving Nu Niet Zwanger, 2021

Collectieve en individuele preventie

Via de zogenoemde collectieve preventie liggen er mogelijkheden individuen bewust te maken van de in Nederland bestaande keuzemogelijkheden en verantwoordelijkheden in het nastreven en naleven van die keuze. Via individuele preventie is het mogelijk individuen in bijzondere omstandigheden te bereiken door hen actief te bevragen over hun actuele kinderwens en hen zo nodig via 'passende zorg' te begeleiden naar de door hen gewenste uitkomst.

Cyclisch

Omdat een actuele keuze in huidige omstandigheden wordt gemaakt is deze aan veranderingen in tijd en context onderhevig. Dat maakt het belangrijk kinderwensverkenning structureel en herhalend onder de aandacht te brengen en dient het stroomschema gelezen te worden als een cyclisch proces.

Functioneel en waarde vrij

De begrippen in het stroomschema zijn functioneel. Zij zijn geen uitwerking van de veelheid aan beschikbare interventies waarop die processtappen en functies ingevuld kunnen worden. Bij het stroomschema is ook uitdrukkelijk geprobeerd om de processtappen waarde vrij te beschrijven.

Individuele route Stroomschema Reproductievoorlichting en -zorg 2022

Naast het stroomschema is er ook een individuele route uitgewerkt. Die route, weergegeven in bijlage 2 beschrijft dezelfde processtappen als in het stroomschema reproductievoorlichting en -zorg en laat expliciet zien dat zorgprofessionals een cruciaal verschil kunnen maken zodra zij het verkennen van de kinderwens van hun patiënt/cliënt opnemen in hun reguliere zorgcontacten.

Advies: noodzakelijke vervolgstappen

Op basis van ons stroomschema adviseren we om de volgende vervolgstappen te zetten:

1. Neem het kader van reproductievoorlichting en -zorg in beleid en praktijk voortaan als uitgangspunt.
2. Kinderwensverkenning is nog geen beschreven of vastgelegde taak. Borg deze taak wettelijk en wel in de Wet publieke gezondheid (Wpg), zodat dit in heel Nederland wordt aangeboden.

3. Er is via collectieve preventie voorlichting nodig over het belang van kinderwensverkenning en daarop volgend van individuele anticonceptie- en preconceptiezorg. Daarvoor zijn publiekscampagnes nodig.
4. Publiekscampagnes en afwachten of iemand met een gerichte anticonceptie- of kinderwensvraag naar een zorgprofessional gaat, is evenwel onvoldoende om iedereen te bereiken. Het begint bij de vraag of er een actuele kinderwens is, dat vraagt proactieve verkenning van de kinderwens door zorgprofessionals door aan elke vrouw in de vruchtbare leeftijd de vraag te stellen 'wilt u het komende jaar zwanger worden?'^{1,2} én aan iedereen ongeacht gender 'heeft u een actuele kinderwens?'.
5. Zorgprofessionals moeten zich bewust worden van de kansen en mogelijkheden die zij hebben om vanuit hun natuurlijke patiënt/cliëntrelatie vorm en inhoud te geven aan kinderwensverkenning. Dit opnemen in de opleidingscurricula van zorgprofessionals is dus noodzakelijk.
6. Geef inhoud aan het begrip: 'passende zorg' binnen de reproductieve gezondheid. Passende zorg in een kader van reproductieve gezondheid gaat verder dan alleen een gesprek over kinderwens. Na de vraag die een zorgprofessional kan stellen – en vanuit de zorgplicht zodat iemand in vrijheid een weloverwogen keus kan maken, moet stellen – is het belangrijk zo nodig ook de juiste ondersteuning te bieden om iemand tot een gewenste uitkomst te laten komen.
7. Daarvoor is het weer belangrijk dat beroepsorganisaties in hun richtlijnen opnemen dat met individuen in de vruchtbare levensfase een gesprek wordt gevoerd waarbij de actualiteit van hun kinderwens wordt verkend en zo nodig in ketensamenwerking passende ondersteuning wordt geboden.
8. Er wordt op dit moment een discussie gevoerd over gratis anticonceptie. Zoals het stroomschema reproductievoorlichting en -zorg 2022 laat zien is de oplossingsrichting om anticonceptie gratis te maken voor mensen in kwetsbare omstandigheden een veel te smalle benadering van hun werkelijkheid. Het verstrekken van gratis anticonceptie alleen is dus geen 'passende zorg'.

Samengevat

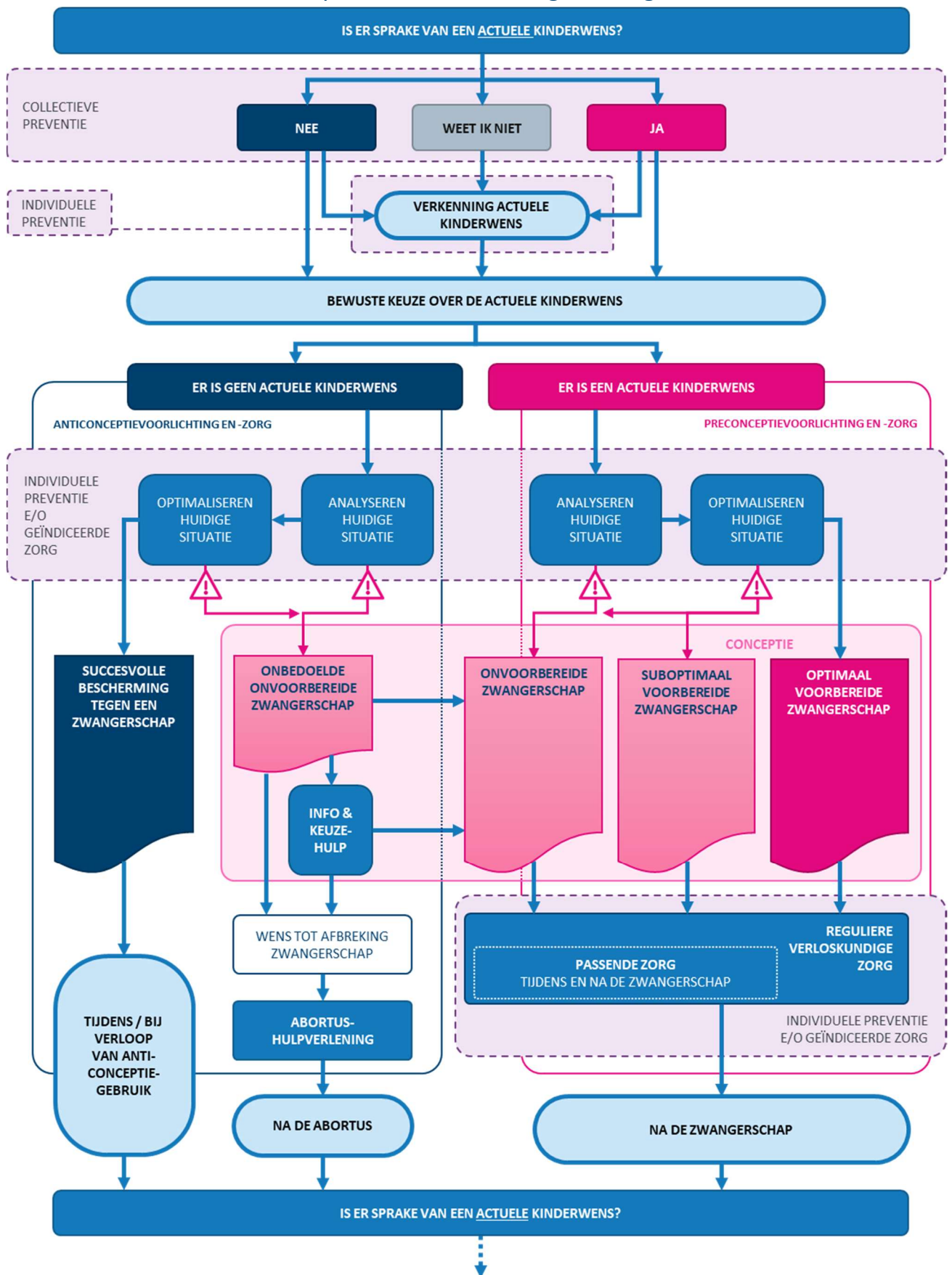
Het is noodzakelijk te gaan werken vanuit een kader van Reproductievoorlichting en -zorg als zichtbaar onderdeel van het bredere domein Reproductie gezondheid waarin de genoemde activiteiten **expliciet worden gedefinieerd en verankerd** met betrekking tot **wetgeving, beleid, financiering en uitvoering**. Op niveau van collectieve en individuele preventie en geïndiceerde zorg. Van kinderwensverkenning tot en met het realiseren van passende zorg.

Met consensus over het kader van reproductievoorlichting en -zorg en het centraal stellen van kinderwensverkenning is het mogelijk de gezondheid en kansen van pasgeborenen te vergroten, gezondheidsverschillen te verkleinen en het aantal onbedoelde en ongewenste zwangerschappen en (herhaal)abortussen te verminderen.⁵ Wij roepen iedereen op de komende jaren vanuit dit kader invulling te geven aan de verschillende werkagenda's.

Hans Schleiffert, Verpleegkundig Specialist, kwartiermaker landelijk programma Nu Niet Zwanger
Eric A.P. Steegers, Hoogleraar Verloskunde en Gynaecologie, Erasmus MC, Rotterdam
Paul van der Velpen, Adviseur Publieke Gezondheid
Mirjam Sombroek- van Doorm, Universitair Hoofddocent Gezondheidsrecht, Universiteit Leiden
Connie W. Rijlaarsdam, Verpleegkundig Specialist, MSc., landelijk programmamanager Nu Niet Zwanger

- Bijlage 1: Stroomschema reproductievoorlichting en -zorg 2022
Bijlage 2: Individuele route reproductievoorlichting en -zorg

BIJLAGE 1: Stroomschema reproductievoorzorging en -zorg 2022

BIJLAGE 2: individuele route reproductievoorzorging en -zorg

